

Doc. dr Jelena MATIJAŠEVIĆ¹

Prof. dr Željko BJELAJAC²

Značaj usaglašavanja zajedničkih strategija Republike Srbije sa državama Jugoistočne Evrope u oblasti sprečavanja ilegalnih migracija i krijumčarenja ljudi

ABSTRACT

Illegal migration is a phenomenon that is becoming more common, and is defined as illegally immigrating to another country. With illegal journeys are closely, almost inseparably related, socially harmful and dangerous phenomenon, which produce numerous human risks, such as human trafficking and people smuggling. Also is expressed growing connection between illegal immigration with terrorism and organized crime. The European Union is still the dominant area that attracts immigrants. According to Interpol, criminals who smuggle immigrants into the European Union began to overtake on earnings even drug smugglers. The problem is even more pronounced in the region of Southeast Europe. During the last two decades, among other things, Serbia has seen a series of migratory waves, which are the principle Rebound Effect had a strong impact not only on the economic resources of the country, but also the demographic, security, and overall social environment. The Government of the Republic of Serbia, according to the activities carried out, fully aware of the importance of the issues and challenges it may face on illegal immigration. In this context, it establishes a mechanism for the intense management of migration at the national level. As a result of these activities was adopted a number of strategies. As the crown was made of these

¹ Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad.

² Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad.

activities and overall strategy, Strategy for the management of migration, which creates effective coordination mechanisms at the national level and of course the Action Plan for its implementation, in order to harmonize the implementation of these sectoral strategies.

Key words: Illegal Migration, Human Smuggling, The Republic of Serbia, South-East Europe.

1. Uvod

Migracije stanovništva nisu posebnost niti samo ovih prostora niti samo ovog vremena. Oduvek je veliki broj migranata napuštao svoje zemlje porekla ili etničkog izvorišta migrirajući u druge zemlje u potrazi za boljim mogućnostima ili tražeći zaštitu od progona i nasilja. Statistike govore da oko 150 miliona ljudi danas živi izvan zemalja u kojima su rođeni ili zemalja svog državljanstva. Veliki broj njih nisu uopšte registrovani kao internacionalni migranti jer žive i rade u drugim zemljama ilegalno, ponekad stalno, a ponekad privremeno.

Internacionalne migracije postale su globalni fenomen koji uključuje široko područje zemalja porekla, zemalja tranzita i ciljanih ili odredišnih zemalja, ali i različitih grupa migranata. Visokokvalifikovani radnik iz Singapura radi u Australiji, izbeglica iz Avganistana radi u Iranu, žena iz Nigerije prodana je u Italiju, poljoprivredni radnik iz Meksika radi u SAD, krijumčareni Kinez kuva u restoranu u Londonu, neregistrovani Rumun radi kao građevinski radnik u Hrvatskoj. Sve su ovo primeri internacionalnih migranata.³

Danas bismo migracije mogli podeliti na dva osnovna tipa: 1. dobrovoljne migracije, koje uključuju migracije čija je svrha: zaposlenje, školovanje, spajanje porodice ili drugi lični razlozi, i 2. prisilne migracije, koje uključuju migracije koje su posledica progona, konflikata, prirodnih katastrofa, ekoloških nesreća ili drugih situacija koje dovode u opasnost živote, ljudske slobode ili preživljavanje.

Internacionalne migracije su kompleksan problem i značajan činilac sigurnosti svake države, kako privredne tako i političke. Većina zemalja danas je deo globalnog migracionog sistema u kojem migraciona politika jedne zemlje ima uticaja na drugu zemlju, pa upravljanje tim problemom zahteva čvrstu saradnju različitih država.

³ „Migracije kao globalni i lokalni problem”, Internet, http://artefact.mi2.hr/_a01/lang_hr/report_katanec_hr.htm, 10/09/2012.

2. Ilegalne migracije i krijumčarenje ljudi kao deo globalnih izazova

Migracija⁴ po opštoj definiciji označava svaki oblik privremenog ili trajnog kretanja živih bića u prostoru. Najjednostavnije rečeno, reč je o trajnijoj promeni mesta stalnog boravka pojedinca ili društvenih grupa. Migracije nisu novi fenomen. Vekovima ljudi napuštaju svoje domove u potrazi za boljim životom. Na migracije utiču različiti faktori: demografski, ekonomski, politički, geografski; često su prouzrokovane nacionalnim, verskim, rasnim progonima i progonima na političkoj osnovi. Međutim, važno je imati u vidu da migracije, legalne ili ilegalne, imaju gotovo iste uzroke kao i trgovina ljudima, i da se, sa stanovišta (potencijalne) žrtve, u lanac trgovine ljudima najčešće ulazi kroz pokušaj migracije.

Migracije su značajna, nezaobilazna, potpuno prirodna i potencijalno korisna aktivnost društveno-ekonomskog bića svake države. Podrazumeva se da su prisutne u svim područjima sveta, iako preovlađuju migracije orijentisane prema državama koje imaju viši životni standard. Ove države imaju razvijene privredne sisteme koji zahtevaju određenu radnu snagu, odnosno otvaraju prostor za radno motivisane migracije. Glavni uzroci migracija leže u ekonomskoj i socijalnoj nejednakosti država i regiona, kao i želje ekonomski zapostavljenih osoba za migraciju iz slabije u jaču ekonomiju.

Dakle, spremnost na migraciju može biti stvorena složenom kombinacijom kako društvenih tako i ekonomskih činilaca. Sve dok postoji nejednako raspoređeno bogatstvo između država porekla i država odredišta, odnosno ekonomski disparitet uz ograničene mogućnosti zakonske migracije u zemlje odredišta, uključujući i podložnosti i naglašenu slabost migranata u vezi sa očekivanjem zapošljavanja i finansijske nagrade, poboljšanog društvenog položaja i tretmana, i zamišljenog glamura svakodnevnice – migracije će imati navedene okvire, razmere i obeležja.⁵

Prekogranične migracije se, između ostalog, mogu podeliti na legalne i ilegalne.

Ilegalne migracije predstavljaju fenomen koji je sve učestaliji, a definiše se najčešće kao nelegalno doseljavanje u drugu zemlju. Ono što čini polaznu osnovu za ovu vrstu nezakonitog ponašanja jesu razlozi u većini slučajeva ekonomske ili političke prirode, mada se može govoriti i o

⁴ Migracija (latinski: *migratio*): preseljenje, seoba.

⁵ Željko Bjelajac, *Trgovina ljudima, uzroci i posledice*, Beograd, 2005, str. 59.

drugim motivima koji su u praksi brojni. Ljude na ove postupke pokreću snovi o boljem životu, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj sigurnosti, višem stepenu zaštite ljudskih prava, itd. Međutim, i neke druge okolnosti su uslovljavale veći odliv ljudi u bezbednije zemlje. Ratne nedaće su kroz čitavu istoriju prednjačile u tom pogledu. U novije vreme zapažena je ekspanzija ilegalnih migracija, koje se dovode u vezu sa trgovinom ljudima u cilju seksualne eksploatacije, u kojoj se žrtve ilegalno transportuju u određene zemlje postavši moderne seksualne robinje.

Za razliku od preseljenja u neku drugu državu na osnovu legalnih dokumenata, viza, boravišnih i radnih dozvola i uz poštovanje svih imigracionih propisa zemlje domaćina, kod ilegalnih migracija je situacija potpuno drugačija. Međutim, potrebno je imati na umu da je pojam ilegalnih migracija u tesnoj, gotovo neraskidivoj vezi sa društveno štetnim i opasnim pojavama, koje proizvode brojne ljudske rizike, a to su trgovina ljudima i krijumčarenje ljudi.

Naziv krijumčarenje potiče od engleske reči *smuggling*, koja u prevodu znači „zabranjeni, ilegalni uvoz i izvoz“. Dakle, krijumčarenje ljudima predstavlja ilegalni transport ljudi iz zemlje porekla u zemlju destinacije ili zemlju uvoza.

Krijumčarenje ljudi danas je jedan najunosnijih „poslova“ u svetu i procenjuje se da godišnje zarade premašuju 8 milijardi američkih dolara. Put jednog državljanina Kine preko baltičkih zemalja do SAD košta oko 25.000 dolara. U tom kontekstu dovoljno je spomenuti da samo deonica puta preko Republike Hrvatske po osobi „vredi“ oko 1.000 dolara. Ujedno se ovaj oblik kriminala u svesti ljudi retko reflektuje kao teško krivično delo, a ponekad se čak doživljava i kao „pružanje pomoći“ onima koji su u nevolji.⁶

Delotvornost pravljenja razlike između trgovine ljudima i krijumčarenja ljudi je važna stvar zato što se u određenim situacijama ova dva pojma često poistovećuju.⁷

Konvencija UN o međunarodnom organizovanom kriminalu, kao i njeni dopunjujući protokoli o krijumčarenju migranata i trgovini ljudima, po prvi put su ustanovili jasnu razliku između fenomena trgovine ljudima sa jedne strane i krijumčarenja migranata sa druge. Jasno je koncipirano

⁶ „Migracije kao globalni i lokalni problem“, op. cit.

⁷ Željko Bjelajac, Miloš Marković, Zoran Pavlović, „Particulars of Modern Slavery as a Deviant Social Phenomenon“, *Review of International Affairs*, Vol. LXIII, No. 1146, April-June 2012, pp. 33–50.

da je krijumčarenje ljudima delo protiv države u kojem se vrši kršenje njenog zakona o migracijama, dok su u slučaju trgovine ljudima žrtve same osobe kojima se trguje te, stoga, trpe narušavanje i povredu svojih prava i određenu vrstu eksploatacije. Protokol UN o borbi protiv krijumčarenja migranata, kao dopuna Konvencije UN za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, predstavlja prekretnicu u intenzivnim naporima i borbi protiv trgovine ljudima i transnacionalnog organizovanog kriminala.

Protokol definiše krijumčarenje migranata kao „posredovanje, čiji je cilj ostvarivanje direktno ili indirektno, finansijske ili druge materijalne dobiti, od ilegalnog ulaska osobe koja nije ni državljanin ni stalno nastanjena, u zemlju potpisnicu Protokola”.

Generalno posmatrano, evidentno je da i krijumčarenje i trgovina ljudima predstavljaju oblik neregularne migracije. U pogledu krijumčarenja ljudima, ustaljena je praksa da potencijalni migrant bude taj koji uspostavlja kontakt sa trgovcem, nakon podmirivanja naplate (obično unapred), a koji mu pruža pomoć za ilegalni ulazak u zemlju koju zahteva.

U slučaju trgovine ljudima, migranti se regrutuju putem prisile, prevare, obmane, straha, u cilju podmirivanja potražnje na tržištu u zemlji destinacije. Međusobni odnos između trgovaca i osobe koja je žrtva trgovine je konstantan i proteže se van granica (nakon prelaska), i ima osobenost nametanja migrantu eksploatatorskih formi seksualnog i radnog servituta, gubitka digniteta migranta i ukidanja njegove slobode.

Imajući u vidu navedeno, izuzetno je važna moć prepoznavanja i pravljenja razlike između krijumčarenja ljudi i trgovine ljudima.

2.1. Ljudski rizici

Ilegalno putovanje u naprednije zemlje mladi ljudi vrlo često smatraju pitanjem života i smrti. Takve avanture obično su povezane sa ozbiljnim opasnostima koje kao posledicu imaju na hiljade izgubljenih života, što zbog prevrtanja čamaca na moru, što zbog gladi i žeđi u pustinji. Tragično je i to što među žrtvama postoji veliki broj žena i dece.

Podsetimo se periodičnih zapanjujućih informacija o stradanjima albanskih brodolomnika na putu prema italijanskoj obali. Svedoci smo i stradanja Kineza u kontejnerima u engleskom gradu Doveru, juna 2000. godine, kada se 50 kineskih migranata ugušilo u hermetički zatvorenom kamionu, koji je navodno prevezio paradajz. Samo nekoliko nedelja

kasnije, izbegnuta je tragedija, kada je u Mađarskoj otkriven plombirani kamion u kojem je bilo 46 građana Somalije, na ivici smrti. U 2006. godini vlasti Mauritanije saopštile su da su pronađena tela 84 migranta iz Senegala, koja su se udavila kada se njihov ribarski brod prevrnuo na putu za Kanarska ostrva. Vlasti Kanarskih ostrva su procenile da je u istoj godini broj osoba koje su se udavile u Atlantskom okeanu veći od 550. Tokom 2005. godine 19.000 afričkih migranata stiglo je do obala Kanarskih ostrva – što znači da jedna od 35 osoba koje pokušaju da uđu u Evropu strada na putu do odredišta.⁸

U martu 2009. godine, više od 500 nastradalih, uključujući žene i decu, prijavio je IOM nakon nesreće u koju su bila uključena dva broda koja su prevozila migrante u Evropu preko Mediteranskog mora.

„Skoro u isto vreme, drugi brod sa oko 350 emigranata spašen je u istoj oblasti posle sudara na moru. Takođe, u novembru 2007. oko 50 emigranata iz Zapadne Afrike izgubilo je živote pošto je njihov brod lutao na moru dvanaest dana. Džozef Vinter sa VVS je, posle sprovedenog istraživanja ovog regionalnog fenomena, preneo gorka iskustva mladih emigranata: „Nekoliko ljudi mi je pričalo o emigrantima koji su umrli pošto su bili ostavljeni u oblasti planinske granice između Maroka i Alžira, bez hrane i vode, i o drugima koji su se udavili tokom pokušaja da pređu Mediteransko more.” Napušteni dečak, star oko 18 godina, ispričao je reporteru kroz suze, pošto se njihovo vozilo zaglavilo u pustinji: „Ne možemo čak ni vodu da dobijemo bez plaćanja, gde ja mogu da radim? Zaista patim ovde.” Uprkos očiglednim nesrećama i broju smrtnih slučajeva na godišnjem nivou, mladi ne odustaju od svojih ambicija da pođu na takva putovanja. Mnogi Afrikanci smatraju ilegalno putovanje u napredne zemlje pitanjem života i smrti. Napušteni ljudi sa vatrenom željom da brzo stignu u Evropu rekli su reporteru na alžirskoj granici: „Nastaviću da pokušavam, moram to zbog porodice, ili Evropa ili smrt!” Drugi mladić u Maliju, koji je propustio šansu da se ukrca na putovanje, hrabro je rekao: „Sve dok živim, nastaviću da pokušavam!”⁹

Videvši kakve su razmere zla ilegalnih migracija, posebno mladih ljudi, majke žrtava prekograničnih migracija u Senegal formirale su udruženje da bi uputile apel mladim ljudima u svojoj sredini, kako bi odustali od ideje o ilegalnoj migraciji. U sprovođenju preventivnih mera i preduzimanju aktivnosti za sprečavanje trenda ilegalnih migracija

⁸ Internet, www.balkanijum.tv/srpski/vesti/5459.shtml, 01/03/2011.

⁹ *Wave international youth web magazine*, broj 34, august 2009.

prednjače vladine agencije, međunarodne organizacije, ali i individualci, u cilju preokreta ovog trenda koji nesumnjivo poseduje kapacitete da uništi živote i budućnost mladih ljudi. Naime, ilegalnim migrantima koji uspeju da prežive na putu u nepoznato, koji prate brojni izazovi i poteškoće, u zemljama destinacije uskraćena su elementarna ljudska prava kao što su pravo na život, rad, obrazovanje, sigurnost, dostojanstvo, slobodu kretanja, zdravlje i dr. Brojni su primeri da su ilegalni migranti, posebno migrantkinje, permanentno izloženi savremenom porobljavanju, zločinu poznatom kao trgovina ljudima.

3. Uzajamna povezanost sa trgovinom ljudima, terorizmom i organizovanim kriminalom

U poglavlju u kojem je bilo reči o krijumčarenju ljudi, dotakli smo i pitanje relacije sa veoma velikim problemom savremenog društva, a to je trgovina ljudima. Trgovina ljudima je globalni fenomen koji intenzivno pogađa zemlje u ekonomskoj i političkoj tranziciji i postkonfliktnom stresu. To nije individualni fenomen, kako to laici obično misle, koji pogađa ograničen broj ljudi, već fenomen sa dubokim društvenim i ekonomskim implikacijama, kome pogoduju globalizacija i upotreba novih tehnologija.

Ono što degradira dosadašnja civilizacijska dostignuća, tj. razvoj društva i demokratije, jeste poražavajuća činjenica da milioni žena, muškaraca i dece širom sveta svake godine bivaju prodavani i držani u neljudskim uslovima, u nekim slučajevima surovijim od klasičnog ropstva. Među njima je čak 90% osoba ženskog pola, odraslih žena, ali i maloletnica uzrasta od 12 do 14 godina, koje su prevarom ili silom odvedene i prodane da rade u prisilnoj prostituciji. Dakle, najčešća svrha trgovine ženama je seksualna eksploatacija kao dominantan oblik trgovine ljudima. Takođe, u manjem obimu prisutno je porobljavanje muškaraca koji rade u poljima, fabrikama, na građevinama itd. U poslednje vreme sve češće se priča o trgovini ljudima zarad trgovine ljudskim organima, a ništa manje nisu prisutni ni ostali oblici kao što su porobljavanje za rad u domaćinstvima, trgovina decom radi usvajanja, trgovina ljudima radi ugovorenih brakova, radi prosjačenja, radi vršenja krivičnih dela, trgovina tek rođenim bebama itd. Prema procenama UN profit od ove vrste kriminala gotovo je konkurentan sa globalnim prometom ostvarenim od trgovine narkoticima. Ovaj fenomen, zajedno sa terorizmom i krijumčarenjem opojnih droga, definitivno predstavlja trio savremenih zala civilizacije.

Imajući ovo u vidu, u tekstu koji sledi biće koncizno predstavljani i terorizam, i organizovani kriminal.

Terorizam već odavno ne predstavlja samo pitanje unutrašnje bezbednosti jedne države. Sve više, zbog svoje promenljivosti, postaje interdisciplinarni problem koji u svojim pojavnim oblicima doživljava društvenu i političku kulminaciju tako da za savremeno društvo ne predstavlja novu pojavu već izazov. Savremeni terorizam karakteriše teritorijalno širenje, obuhvatajući čitave svetske regione, potom njegovo umnožavanje i pojačavanje intenziteta terorističkih akata.

Terorizam može da se posmatra iz više uglova. U širem smislu, to je napad na život i telo pojedinca ili manje grupe ljudi radi postizanja političkih promena. Ukoliko je cilj napada da se ukloni politički odlučilac koji se smatra isključivo i prvenstveno odgovornim za izvestan politički kurs ili stil, reč je o političkom ubistvu. Ukoliko je, pak, neposredna žrtva napada politički manje značajna ili sasvim beznačajna, reč je o terorizmu u užem smislu reči, sa ciljem da izazove strah i pometnju u široj vladajućoj grupi i u stanovništvu, da skrene pažnju na prisustvo snaga u čije ime teroristi istupaju, da ohrabri njihove potencijalne saveznike i tako sâm, ili uz pomoć drugih sredstava, omogući postizanje takvih ciljeva. Slične postupke može preko države da primenjuje i vladajuća većina, ili onaj njen deo koji u rukama ima državni aparat. Oni se tada obično nazivaju *terorom* i najčešće se sastoje u nemilosrdnom proganjanju političkih protivnika ili uglednih ljudi koji bi to mogli da budu, i u surovom gušenju najmanjih znakova neposlušnosti ili kritike.¹⁰ Generalno, primarni motivi terorista nisu lukrativni, već ideološki (politički, verski, nacionalistički itd.).¹¹

Posebno pitanje, veoma značajno u savremenim uslovima života i rada, jeste pitanje finansiranja terorističkih organizacija. Danas, terorističke organizacije koriste elemente i legalnog i ilegalnog načina sticanja sredstava, kako bi povećale svoj budžet, što predstavlja područje koje će se u budućnosti najteže otkrivati i predstavljati jedan od ključnih zadataka u borbi protiv terorizma.

Terorizam se finansira na različite načine, kroz razne oblike i metode kako legalnog tako i ilegalnog poslovanja, i to putem vršenja različitih krivičnih dela iz oblasti tradicionalnog kriminaliteta (ubistva, otmice, krađe, teške

¹⁰ Vojin Dimitrijević, Radoslav Stojanović, *Osnovi teorije međunarodnih odnosa*, Službeni list SFRJ, Beograd, 1977, str. 289.

¹¹ Saša Mijalković, „Dihotomija organizovanog kriminala i terorizma iz ugla nacionalne bezbednosti“, *Revija za bezbednost, stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, br. 12/08, godina II, str. 39–45.

krađe, razbojništva i razbojničke krađe, oduzimanje vozila, iznude, falsifikovanje isprava, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga i dr.), iz oblasti političkog kriminaliteta (terorizam, međunarodni terorizam, otmice vazduhoplova, sabotáže, diverzije, izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora i netrpeljivosti), ali i iz oblasti privrednog kriminaliteta (oblici kriminaliteta u oblasti proizvodnje, u trgovini, u spoljnotrgovinskom prometu, u oblasti devoznog poslovanja, svojinske transformacije, bankarskog poslovanja, itd.). Međutim, oblici finansiranja terorističkih organizacija koji se najčešće spominju i koji predstavljaju finansijsku osnovu u većini izvedenih terorističkih akcija su: trgovina drogom, trgovina radioaktivnim materijalom, trgovina oružjem, trgovina ljudima, pranje novca, računarski kriminalitet, delovanje pojedinih nevladinih organizacija, osnivanje građevinskih firmi, banaka, kao i organizacija koje uglavnom služe kao paravan za obavljanje ilegalnih poslova, i dr. Donacije takođe predstavljaju značajan izvor finansiranja terorizma i dolaze najčešće od anonimnih pojedinaca, a potom i preko pojedinih verskih, humanitarnih ili nevladinih organizacija. Neke od humanitarnih organizacija sakupljaju novac sa namerom da podrže terorističke grupe. Sa druge strane, sredstva humanitarnih organizacija mogu biti manipulativno usmerena na finansiranje određenih verskih dogmi i radikalnih stavova, što je čest slučaj u delovanju radikalnog islama.

Prethodno rečeno svakako ukazuje na jaku spregu predstavljenih savremenih fenomena sa organizovanim kriminalom, odnosno sa transnacionalnim oblicima kriminalnih aktivnosti iz ove oblasti.

Pa tako, poslednjih godina, gubi se granica između aktivnosti koje spadaju u sferu ilegalnih migracija, trgovine ljudima, terorizma i organizovanog kriminala. Teško je razgraničiti dokle sežu uticaji svakog fenomena zasebno, a u kom momentu dolazi do preplitanja. Tako, teško je u nekim situacijama odrediti gde prestaju terorističke i odakle počinju kriminalne aktivnosti. Razlog je jednostavan – tamo gde se razvija terorizam, postoji odlična podloga za organizovanje sistematskog, planiranog i organizovanog kriminala jer se te dve delatnosti izvanredno dopunjavaju. Situacija je slična kod zastupljenosti drugih savremenih problema koji u velikoj meri nagrizaju stabilnost današnjeg društva.

Želja za sticanjem profita osnovni je motiv najvećeg broja počinjenih kriminalnih dela iza oblasti organizovanog kriminala.¹² Imajući u vidu da su aktivnosti organizovanih kriminalnih organizacija uglavnom fokusirane na šverc ljudi, naoružanja, droge i nuklearnih materijala, započinje i delovanje paralelnog sistema. Tako dve vrste organizacija

potpomažu jedna drugu, i kreiraju strukture, osiguravajući ljudske resurse, komunikacije, transportna sredstva i zaštitne mreže, ciljajući da zadovolje logističke zahteve terorističkih organizacija.¹³

Organizovani kriminal se može posmatrati kao svojevrsna politička strategija, kao sredstvo putem kojeg terorističke organizacije dolaze do neophodnih finansijskih i drugih sredstava za delovanje i način na koji terorističke grupe sistematski slabe državu.¹⁴

U ovom kontekstu, u prvi plan se faktički ističu aktivnosti transnacionalnog organizovanog kriminala.

Transnacionalni organizovani kriminalitet je organizovani kriminalitet čija se kriminalna delatnost odvija na prostorima dveju ili više država ili je po bilo kom osnovu povezana sa više država. Organizovani kriminalitet se sve više internacionalizuje, šireći svoj uticaj u ekonomskoj i političkoj sferi na teritorijama više zemalja.¹⁵

Organizovani kriminal je izuzetno teško definisati, a isto tako teško ga je prepoznati u konkretnom slučaju i dokazati, uglavnom zbog toga što se kod njega ilegalna delatnost prepliće sa drugim, potpuno legalnim delatnostima.

Posebna i povećana društvena opasnost organizovanog kriminala je posledica nekoliko njegovih karakteristika koje ga bitno razlikuju od tradicionalnog kriminala. To su: visok stepen organizovanosti članstva, sa vojničkom disciplinom i internim hijerarhijskim odnosima; velika žeđ za novcem, što nemilosrdno pogađa materijalnu egzistenciju žrtve i stabilnost državnog budžeta; težnja za vlašću, koja preti opstanku državnih institucija, i transnacionalnost, tj. planetarna rasprostranjenost, koja ne priznaje državne granice i nacionalni suverenitet, što je bio jedan od glavnih razloga što su savremene države počele da odustaju od dogme

¹² Jelena Matijašević, „Pranje novca, aktuelni oblik organizovanog kriminala – manifestacije, metodi i posledice”, *Pravo – teorija i praksa*, br. 5–6/2010, godina XXVII, Pravo DOO, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, str. 119.

¹³ Džemal Najetović, „Globalni terorizam i njegove implikacije na međunarodne odnose”, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*, str. 220, Internet, http://prf.unze.ba/v2/docs/anali/10_Najetovic.pdf, 17/01/2012.

¹⁴ Zoran Dragišić, „Terorističke aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa”, *Revija za bezbednost, stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, Centar za bezbednosne studije, br. 2/07, godina I, str. 15–17.

¹⁵ Jelena Matijašević i Zoran Pavlović, „Organizovani kriminalitet”, *Pravo – teorija i praksa*, br. 5–6/2009, godina XXVI, Pravo DOO, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, str. 61.

nacionalnog suvereniteta, da priznaju neophodnost međusobne saradnje i da počnu stvaranje zajedničke zaštitne institucije. U slučaju organizovanog kriminala, koji se vrši kao korporativna i visoko-profitabilna poslovna delatnost, u sukobu su dve organizacije, kriminalna i državna, od kojih kriminalna organizacija ponekad može da bude iste snage, pa čak i jača od državne. Organizovani kriminal ugrožava temelje savremene države i negira osnovna načela njenog demokratskog i pravnog uređenja. On destabilizuje vlade, podriiva parlamentarizam, ruši poverenje građana u državne i pravne institucije, negira zakonitost i društveni moral. Organizovani kriminal dovodi u pitanje bezbednost, ne samo individualnu, već i kolektivnu, državnu i međunarodnu.¹⁶

3.1. Prostor Jugoistočne Evrope i izloženost navedenim fenomenima

Posle oružanih sukoba i raspada bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, prostor Jugoistočne Evrope ostao je podeljen na mnogobrojne zavađene, sukobljene državice, ali istovremeno ujedinjen u siromaštvu, bedi, sivoj ekonomiji. Posledično, to je novonastale države trajno povezalo sa transnacionalnim organizovanim kriminalom. Kriminal ne bira nacionalnost, ne zazire od ljudi različite vere, on okuplja sve one koji u novcu, profitu i bogaćenju vide smisao i svrhu sopstvenog postojanja. Trgovci decom, ženama i muškarcima, kao i krijumčari ljudi, uspostavljaju neraskidive veze i sopstvene kanale kako bi ovaj vid ilegalnog poslovanja tekao nesmetano.

U odsustvu sistema egzaktnog praćenja i analize, većina međunarodnih, nevladinih i vladinih organizacija daje različite ocene o razmerama pojave trgovine ljudskim bićima u svetu i u ovom regionu.

Izveštaji UN tako govore da svake godine oko 700.000 žena i dece iz celog sveta postane žrtva trgovine ljudima, a švedska nevladina organizacija *Kvinna till Kvinna* procenjuje da oko 500.000 žena iz celog sveta svake godine bude prebačeno u zemlje Zapadne Evrope u položaju lica kojim se trguje.¹⁷ Prema procenama Međunarodne organizacije za migracije (IOM), približno 12% od ukupnog broja žrtava trgovine ljudskim bićima čine deca.¹⁸ Prema podacima

¹⁶ Momčilo Grubač, „Organizovani kriminal u Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 46, str. 701–709, 4/2009, str. 705.

¹⁷ Viktimološko društvo Srbije, *Trgovina ljudima u Srbiji*, Beograd, 2004, str. 24.

¹⁸ IOM Kosovo, „Return and Reintegration Project, Situation Report“, February 2000–December 2002.

MARRI, oko 100.000 ilegalnih migranata prelazi preko teritorije zemalja Jugoistočne Evrope, od čega je njih oko 15% poreklom iz zemalja našeg regiona.¹⁹ Podaci projekta grupe istraživača sa područja Jugoistočne Evrope govore da između 600.000 do 800.000 ljudi u svetu na različite načine postane plen trgovaca ljudima i biva eksploatisano od onih koji takve usluge koriste.²⁰ Prema istom izvoru, američki Federalni biro za istrage (FBI) raspolaže podacima da se u ovom vidu nelegalne trgovine „okrene“ oko 9,5 milijardi dolara u toku godine dana.²¹

Prema podacima Interpola kriminalci koji švercuju imigrante u Evropsku uniju počeli su po zaradama da pretiču čak i švercere droga. Prema istim procenama, oko 400.000 ljudi iz Azije, Afrike i Istočne Evrope ilegalno uđe svake godine u države članice Evropske unije preko jedne od četiri najčešće rute: iz Albanije, Tunisa i Maroka preko mora u Italiju i Španiju, iz Bosne preko Hrvatske i Slovenije u Austriju i Italiju, iz Istočne Evrope preko Češke i Poljske u Austriju i Nemačku, i iz Rusije preko Finske i Litvanije u Skandinaviju i Nemačku. Procenjuje se da sada nekoliko miliona imigranata ilegalno boravi u Italiji, Španiji, Portugaliji, Grčkoj, Nemačkoj i drugde. Među njima su najzastupljeniji Avganistanci, Albanci, Kurdi, Iračani, Iranci, kao i osobe iz Bangladeša, bivših republika Sovjetskog Saveza, Istočne Evrope, arapskog sveta, a u poslednje vreme iz Kine. Za ilegalan ulazak u Evropsku uniju prema podacima Interpola plaća se i do deset hiljada evra. U Evropu hrle begunci od ratova, terora i bede, gladi, i naprosto od teškog života.²²

Imigranti koji uz razna iskušenja uspeju da se domognu evropskog tla mogu da putuju kroz sve zemlje koje su u takozvanom „šengenskom sistemu“, jer se ne zahteva pasoš za ulazak u njihovu teritoriju. Za krijumčare su posebno interesantne ilegalne pomorske luke u Italiji, odnosno Grčkoj i Turskoj. Prema tvrdnjama IOM, ove ilegalne aktivnosti odvijaju se tokom čitave godine, pa i zimi. Sezona krijumčarenja u kojoj brodovi sa imigrantima prelaze Mediteran, posebno je aktuelna od meseca aprila do meseca oktobra.

¹⁹ Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative, Internet, [www.marri-rc.org/Strategy and activities-Migrations](http://www.marri-rc.org/Strategy%20and%20activities-Migrations)), 2005–2006.

²⁰ Nedeljnik *Vreme*, 22. septembar 2005, str. 17.

²¹ „Ka beloj šengenskoj listi“, Izveštaj o mogućnostima da se Srbija nađe na pozitivnoj listi viznog režima EU, septembar 2007, Beograd, str. 18–19, Internet, <http://www.grupa484.org.rs/files/Ka%20beloj%20šengenskoj%20listi.pdf>, 15/09/2012.

²² Željko Bjelajac, *Moderno ropstvo*, DTA, Beograd, 2008, str. 19 i 20.

4. Važnost suzbijanja ilegalnih migracija i krijumčarenja ljudi u Republici Srbiji u procesu evropskih integracija

U toku poslednje dve decenije, Srbija se suočila sa talasom ekonomske i političke krize uslovljene sankcijama i izolacijom zemlje, sukobima, političkim potresima, ratnim nedaćama, što je rezultiralo slabljenjem socio-ekonomskog sistema, smanjenjem ekonomske produktivnosti, povećanjem nezaposlenosti i opadanjem životnog standarda. Kao posledica takvih okolnosti i pre tzv. globalne ekonomske krize, srpska privreda je bila na ivici održivosti. Osim toga, Srbija se suočila sa nizom migracionih talasa, koji su po principu povratnog efekta imali snažan uticaj ne samo na ekonomske resurse zemlje, već i na demografsko, bezbednosno, odnosno sveukupno društveno okruženje.

Sa jedne strane, na desetine hiljada mladih visokoobrazovanih ljudi napustilo je u navedenom periodu našu zemlju, bežeći od ratnih strahota, društvene i ekonomske krize, izolacije, tragajući za nekim boljim i sigurnijim životom. Sa druge strane, više od 500.000 ljudi bežeći od ratnih sukoba u regionu (BiH, Hrvatska) potražilo je utočište u Srbiji. Takođe, više od 200.000 ljudi sa Kosova i Metohije, interno je raseljeno i našlo je utočište u drugim delovima Srbije. Istovremeno, velikom broju migranata koji su u potrazi za poslom ili su pak žrtve trgovine ljudima Srbija je tranzitna zemlja na putu ka nekoj od zemalja Evropske unije, do koje uglavnom dolaze uhodanim kanalima za ilegalne migracije. Dakle, svi osnovni vidovi migracija ustanovljeni u tipologiji Ujedinjenih nacija, ispoljavaju se u migracionim okvirima naše zemlje.

Ceneći navedene činjenice i okolnosti, postoje brojni izazovi koji određuju sliku zemlje u pogledu migracija. Najveći izazovi u oblasti migracija sa kojima se Srbija danas suočava su:

- veliki broj izbeglica i interno raseljenih lica u potrazi za trajnim rešenjima;
- povratnici po sporazumima o readmisiji sa zemljama Evropske unije, što je ozbiljan izazov za integracione kapacitete socio-ekonomskog sistema Srbije;
- povećanje broja državljana trećih zemalja koji traže azil u Srbiji; kao i
- povećanje broja imigranata u Srbiji u perspektivi u skladu sa ekonomskim podsticajima i povećanjem mogućnosti za zaposlenje.

Srbija nadalje ima bremenito nasleđe svoje prošlosti. Boreći se sa tim nasleđem i „duhovima“ prošlosti, ona je sebi postavila prioritet daljih aktivnosti na polju evrointegracija. Srbija se takođe obavezala da usvoji i u celosti primeni sve neophodne mere za ostvarivanje tog cilja, što je naravno i

predviđeno različitim sporazumima koji su zaključeni između Srbije i Evropske unije.

Prema podacima MUP Srbije, u periodu od 2004. do 2005. godine uspešno je nastavljena borba protiv trgovine ljudima i presečeno je više kanala za ilegalno prebacivanje ljudi, a najviše su prebacivani državljani Albanije (261) i Turske (227). Podneto je ukupno 66 krivičnih prijava – 52 zbog trgovine ljudima i 14 zbog nedozvoljenog prelaska državne granice.²³ U toku 2006. godine podneto je 37 krivičnih prijava protiv 84 lica za krivično delo trgovine ljudima. Identifikovane su 62 žrtve, od kojih svega 6 osoba nije svedočilo u krivičnom postupcima. Od ukupnog broja identifikovanih žrtava, 16 su maloletnici.²⁴

5. Nužnost usaglašavanja zajedničkih strategija na prostoru Jugoistočne Evrope u borbi protiv ilegalnih migracija i krijumčarenja ljudi

Srbija je zemlja emigracije ali i zemlja imigracije. Jedan deo građana Srbije, kao migranti, čini deo svetske populacije migranata koji bi, kada bi se svi zajedno sakupili na jednu teritoriju, mogli da čine „petu najmnogoljudniju zemlju sveta”.²⁵ Zato i u Srbiji, kao što je to slučaj u Evropskoj uniji i njenim državama članicama, problematika migracija svakako mora da zauzme visoko mesto u prioritetima državne politike.

Evropska unija već više godina, a posebno od 1999, radi na izgradnji sveobuhvatne i višestrane strategije u oblasti migracija. Ova strategija usmerena je pre svega na rešavanje dva osnovna problema, i to:

- Evropska unija ima problem smanjenja broja stanovnika, odnosno njihovog starenja, i zato ima potrebu za stranom radnom snagom;²⁶
- u Evropsku uniju svake godine uđe preko 100.000 ilegalnih migranata i zato ona ima potrebu da se ovaj proces zaustavi.

Jasan primer značaja koji Evropska unija pridaje problematici migracija je činjenica da je Evropska komisija predvidela gotovo 4 milijarde evra koji

²³ „Ka beloј šengenskoј listi”, op. cit., str. 20.

²⁴ Mitar Đurašković, Migracioni tokovi na prostoru Jugoistočne Evrope, MUP Srbije, Konferencija Grupe 484, 27. 2. 2007.

²⁵ Predavanje F. Fratinija, potpredsednika Evropske komisije i komesara odgovornog za oblasti pravde slobode i bezbednosti, “The Future Development of EU Migration Policy”, *Odysseus summer school* (ULB), Brisel, 3. jul 2007.

²⁶ Uprkos nedavnom proširenju koje je doprinelo da broj stanovnika EU bude oko 490 miliona, u narednim decenijama očekuje se pad tog broja. Do 2050. godine trećina stanovništva EU biće preko 65 godina starosti.

su, prema Finansijskom programu za period od 2007. do 2013, namenjeni bavljenju pitanjima migracija.²⁷

Stanje ilegalnih migracija u EU do te mere je alarmantno da je jedan od glavnih kriterijuma za odluku da li će se neka država naći na pozitivnoj odnosno negativnoj listi viznog režima njena sposobnost da uspešno kontroliše nelegalne migracije sopstvenih državljana, odnosno stranaca koji preko teritorije te države dospevaju u EU.

Vlada Republike Srbije, sudeći prema aktivnostima koje sprovodi, potpuno je svesna važnosti izazova i pitanja koja se pred nju postavljaju u vezi sa ilegalnim migracijama. U tom kontekstu ona intenzivno uspostavlja mehanizme za upravljanje migracijama na nacionalnom nivou. Kao rezultat tih aktivnosti usvojeni su važni dokumenti: Strategija za borbu protiv trgovine ljudima i Akcioni plan za njeno sprovođenje, Strategija za upravljanje ilegalnim migracijama za period 2009–2014, Strategija za integraciju povratnika na osnovu sporazuma o readmisiji, i Nacionalna strategija za unapređenje položaja Roma (posebno važan dokument sa aspekta konkretnih pojava oblika, kako regularnih, tako i neregularnih migracija). Kao kruna ovih aktivnosti doneta je i opšta strategija, Strategija za upravljanje migracijama, kojom se stvaraju efikasni mehanizmi koordinacije na državnom nivou, i naravno Akcioni plan za njeno sprovođenje, a u cilju usklađivanja primene svih navedenih sektorskih strategija.

Suprotstavljanje, odnosno borba protiv ilegalnih migracija obuhvata „dva osnovna pravca delovanja: proaktivno i reaktivno“, i u skladu sa dobrom praksom odvija se u vidu aktivnosti u trećim zemljama, zemljama porekla i tranzita, bilateralne i međunarodne saradnje i mera na spoljnim granicama. Struktura ilegalnih migranata je različita i obuhvata: ekonomske i političke migrante – azilante, maloletnike i žene migrante, žrtve trgovine ljudima, migrante izvršioce krivičnih dela i prekršaja, itd. Najveći broj ilegalnih migranata čine lica koja prelaze granicu iz ekonomskih razloga, kako bi došli do posla u drugim zemljama. Konkretna razrada relevantnih pitanja za sprovođenje strategije sadržana je u akcionom planu, sa naglaskom na pitanjima koja se tiču uspostavljanja efikasne organizacione strukture, nadzora, kontrole, evaluacije i revidiranja strategije.²⁸

²⁷ Predavanje F. Fratinija, “The Future Development of EU Migration Policy”, op. cit.

6. Zaključak

Očigledno je da se osnovni uzroci migracija nalaze u sferi ekonomske i socijalne nejednakosti između država i regiona. Postoje tri osnovna vida migracija, koja se koriste u tipologiji Ujedinjenih nacija, a to su: regularne migracije, neregularne migracije i migracije izbeglica. Ovi vidovi takođe su zastupljeni u migracionim okvirima Republike Srbije.

Nelegalno doseljavanje u drugu zemlju je pojava koja je sve učestalija. Ovaj vid nezakonitog ponašanja uslovljen je snovima o unapređenju životnih uslova i rešavanju individualnih i porodičnih egzistencijalnih problema. Evropska unija je prostor koji i dalje dominantno privlači imigrante. Ovaj problem u Evropskoj uniji nametnuo se kao jedno od glavnih pitanja. U poslednje vreme, poprima alarmantne okvire. Pojedine zemlje Evropske unije upozoravaju i na mogućnosti humanitarnih katastrofa.

Ilegalno putovanje obično je nepredvidiva avantura koja je povezana sa brojnim ljudskim rizicima i opasnostima, a brojni su primeri da su ilegalni migranti, a posebno migrantkinje, permanentno izloženi savremenom porobljavanju, zločinu poznatom kao trgovina ljudskim bićima.

Na svom evropskom putu, čiji je cilj punopravno članstvo u evropskoj zajednici, Srbija se suočava sa brojnim izazovima. Suzbijanje ilegalnih migracija svakako je jedan od značajnijih problema sa kojim se suočava i naša zemlja. Adekvatnim zakonskim okvirom i doslednom primenom pozitivnopravnih propisa, možemo očekivati da ovaj problem ne poprimi osobine nerešivog, i samim tim da ne postane veliki kamen spoticanja u daljem napretku naše zemlje u evropskim okvirima.

Bibliografija

- Bjelajac, Željko, *Moderno ropstvo*, DTA, Beograd, 2008.
- Bjelajac, Željko, *Trgovina ljudima, uzroci i posledice*, Beograd, 2005.
- Bjelajac, Željko, Marković, Miloš, Pavlović, Zoran, "Particulars of Modern Slavery as a Deviant Social Phenomenon", *Review of International Affairs*, Vol. LXIII, No. 1146, April-June 2012.
- Dimitrijević, Vojin, Stojanović, Radoslav, *Osnovi teorije međunarodnih odnosa*, Službeni list SFRJ, Beograd, 1977.

²⁸ Drenka Vuković, „Readmisija i upravljanje migracijama“, GPN, *Godišnjak* 2009, IV deo, Socijalna politika i socijalni rad, Beograd, 2009, str. 581.

- Dragišić, Zoran, „Terorističke aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa“, *Revija za bezbednost, stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, Centar za bezbednosne studije, br. 2/07, godina I, str. 15–17.
- Đurašković, Mitar, MUP Srbije, Konferencija Grupe 484 *Migracioni tokovi na prostoru jugoistočne Evrope*, 27. februar 2007.
- Fratinija, Franko, *The Future Development of EU Migration Policy*, Odysseus summer school (ULB), Brussels, 3 July 2007.
- Grubač, Momčilo, „Organizovani kriminal u Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 46, str. 701–709, 4/2009.
- Matijašević, Jelena, „Pranje novca, aktuelni oblik organizovanog kriminala – manifestacije, metodi i posledice“, *Pravo – teorija i praksa*, br. 5–6/2010, godina XXVII, Pravo DOO i Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad.
- Matijašević, Jelena, Pavlović, Zoran, „Organizovani kriminalitet“, *Pravo – teorija i praksa*, br. 5–6/2009, godina XXVI, Pravo DOO i Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad.
- Mijalković, Saša, „Dihotomija organizovanog kriminala i terorizma iz ugla nacionalne bezbednosti“, *Revija za bezbednost, stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, Centar za bezbednosne studije, br. 12/08, godina II, str. 39–45.
- *Trgovina ljudima u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2004.
- Vuković, Drenka, „Readmisija i upravljanje migracijama“, GPN, *Godišnjak* 2009, IV deo – Socijalna politika i socijalni rad, Beograd, 2009.

Izvori:

- Internet, www.balkanijum.tv./srpski/vesti/5459.shtml.
- IOM Kosovo (2002), Return and Reintegration Project, Situation Report, February 2000 – December 2002.
- „Ka beloj šengenskoj listi“, Izveštaj o mogućnostima da se Srbija nađe na pozitivnoj listi viznog režima EU, septembar, 2007, Beograd, str. 18–19, Internet, <http://www.grupa484.org.rs/files/Ka%20beloj%20sen-genskoj%20listi.pdf>.
- Migracije kao globalni i lokalni problem, Internet, http://artefact.mi2.hr/_a01/lang_hr/report_katanec_hr.htm.
- Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative, Internet, [www.marri-rc.org/Strategy and activities-Migrations](http://www.marri-rc.org/Strategy%20and%20activities-Migrations)), 2005–2006.
- Najetović, Džemal, „Globalni terorizam i njegove implikacije na međunarodne odnose“, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*, str. 220, Internet, [http://prf.unze.ba/v2/docs/anali/10 Najetovic.pdf](http://prf.unze.ba/v2/docs/anali/10_Najetovic.pdf).
- *Nedeljnik Vreme*, 22. septembar 2005, str. 17.
- *Wave international youth web magazine*, broj 34, August 2009.